

Het “laatste der dagen”

Sommige christenen beweren dat er vóór de wederkomst van Christus een messiaans tijdperk op aarde zal aanbreken¹. Men baseert deze gedachte op Jesaja 2:2-4. Daar staat geschreven:

“Het zal in het laatste der dagen geschieden, dat de berg van het huis van de HEERE vast zal staan als de hoogste der bergen, en dat hij verheven zal worden boven de heuvels, en dat alle heidenvolken ernaartoe zullen stromen. Vele volken zullen gaan en zeggen: Kom, laten wij opgaan naar de berg van de HEERE, naar het huis van de God van Jakob, dan zal Hij ons onderwijzen aangaande Zijn wegen, en zullen wij Zijn paden bewandelen. Want uit Sion zal de wet uitgaan, en het woord van de HEERE uit Jeruzalem. Hij zal oordelen tussen de heidenvolken en veel volken vonnissen. En zij zullen hun zwaarden omsmeden tot ploegscharen en hun speren tot snoeimessen. Geen volk zal tegen een ander volk het zwaard opheffen. Oorlog voeren zullen zij niet meer leren”.

Uitgaande van deze tekst redeneert men als volgt: Aangezien de profeet spreekt over de “laatste dagen”, heeft hij het over de slotfase van het huidige wereldtijdperk, en niet over de toekomstige eeuw die bij de komst van Christus zal aanbreken². Men vat de zinsnede “het laatste van de dagen” op als een Bijbelse uitdrukking die op één enkel, specifiek tijdvak betrekking heeft. Het zou gaan om: “een lange, gezegende periode voor de wereld en de schepping, voorafgaand aan de afval, de grote verdrukking en de wederkomst van Christus”³.

Omdat men veronderstelt dat met de uitdrukking “de laatste dagen” de afsluiting van het huidige wereldtijdperk wordt bedoeld, plaatst J. A. Hensen bij Jes. 2:1-4 de

¹ In dit artikel en de andere artikelen op deze pagina zal ik bepaalde publicaties citeren. Het is niet mijn bedoeling om de aangehaalde schrijvers in een kwaad daglicht te stellen, maar om hun opvattingen zo eerlijk mogelijk weer te geven. Een letterlijk citaat is de beste manier om dit te doen.

² N.Baalbergen schreef: “‘De laatste dagen’ is een periode die aan de dag des Heren en dus ook aan het duizendjarig rijk voorafgaat” (a.w., p.2). Bij een andere schrijver las ik: “Deze woorden (Jes. 2:1-5) gaan niet over de oprichting van het Duizendjarig Vrederijk (Openb.20), maar, zoals hier staat, over het laatste der dagen (vs.2)” (J.A.Hensen, *De zeventig zevens in Daniël 7*, Lelystad 2001, p.14).

³ Aldus A.Pronk-Waterlander, *Drie groepen uitverkorenen in het koninkrijk van God*, Webdocument op www.pronk-stukjes.nl.

kanttekening: “Er is hier geen vrede-rijk”⁴. Maar die opmerking zegt meer over de spreker dan over de Bijbeltekst. Want in Jes. 2:4 wordt er over de laatste dagen geprofeteerd: “Dan zullen zij hun zwaarden tot ploegscharen omsmeden en hun speren tot snoeimessen; geen volk zal tegen een ander volk het zwaard opheffen en zij zullen de oorlog niet meer leren”. Als dat geen vrede-rijk is, wat is het dan wel? Zo’n wereldwijde periode zonder enige vorm van oorlog is er op aarde nooit geweest. Om zo’n tijdperk te doen aanbreken moet de satan worden gebonden, want de Boze is “de god van de eeuw” (2 Kor. 4:4) die de volken tot oorlog aanzet (Openb. 16:13-14, 20:7-8). Hij is een moordenaar van mensen, van het begin af (Joh.8:44). Hij heeft plezier in massaslachting.

Jesaja kondigde ook aan: “Hij [d.i. de HERE] zal oordelen tussen de heidenvolken en veel volken vonnissen” (Jes. 2:4a). De volken zullen hun zwaarden pas omsmeden tot ploegscharen (Jes. 2:4b) nadat ze door God gevonnist zijn. De HERE zal “het aardrijk oordelen in gerechtigheid” (Hand. 17:31). Dit “oordelen” zal Hij doen door middel van Zijn Zoon, want de Bijbel zegt: “De Vader oordeelt niemand, maar heeft heel het oordeel aan de Zoon gegeven” (Joh. 5:22). Het oordeel van God over de volken wordt beschreven in Matth. 25:31-46 en in Openb. 20:4.

De stelling dat de volken vóór de wederkomst van Christus de oorlog al niet meer zullen leren berust op het axioma dat onder de uitdrukking “het laatste van de dagen” de slotfase van de huidige “eeuw” (*aioon, eon*) moet worden verstaan. Dat het om de laatste dagen van de tegenwoordige eeuw gaat, staat echter niet in de Bijbel. Met evenveel recht zou men kunnen beweren, dat er in Jesaja 2 wordt gesproken over de laatste dagen van de tegenwoordige “wereld” (*kosmos*). Indien het om de laatste dagen van de huidige wereld gaat, sprak de profeet juist wél over de duizendjarige binding van de satan en het toekomstige vrede-rijk. De “laatste dagen” van de huidige wereld zijn namelijk de duizend jaren van de binding van de satan (Openb. 20:3,4,6) plus de korte tijd van satans loslating (Openb. 20:7-10). Pas ná die binding en loslating “vluchten de aarde en de hemel weg” (Openb. 20:11) en komen er “een nieuwe hemel en een nieuwe aarde” te voorschijn. De eerste hemel en de eerste aarde zijn dan voorbijgegaan (Openb. 21:1). Dat een periode van meer dan duizend jaren in de Bijbel wordt aangeduid als “de laatste dagen” behoeft ons niet te verbazen. Vergeleken bij de (minstens) zes duizend jaar die er aan voorafgingen zijn de duizend jaren van satans binding te beschouwen als “de laatste dagen”.

De zinsnede *be'acharit hajamim* (“het laatste van de dagen”) wordt in vele Bijbelteksten gebruikt. Uit de eerste tekst waar de uitdrukking voorkomt blijkt wat de betekenis is. Toen de aartsvader Jakob zijn einde voelde naderen, zei hij tegen zijn zonen: “Verzamel jullie, dan maak ik jullie bekend wat jullie *in later tijd* overkomen zal”

⁴ J.A.Hensen, a.w., p.14.

(Gen. 49:1)⁵. De oude man kondigde aan, in welk gebied bepaalde stammen zouden gaan wonen (vs.7,13,20) en hoe zij zich zouden misdragen (vs.15,17). Ook sprak hij over het toekomstige koningschap in Israël, dat zou berusten bij de stam Juda, en over de geboorte van de Messias (vs.9-10). Wat Jakob bekend maakte had betrekking op de geschiedenis van Israël vanaf de intocht in het beloofde land. De uitdrukking *be'acharit hajamim* betekent blijkbaar: “in de verre toekomst”. In de herziene Statenvertaling is de uitdrukking daarom weergegeven als: “in later tijd”.

Ook in de profetie van Bileam komt de uitdrukking voor. Deze ziener zei tegen de koning van Moab: “Kom, ik zal u raad geven, en zeggen wat dit volk [Israël] *in later tijd* uw volk [Moab] zal aandoen” (Num. 24:14). Bileam voorzegde dat een toekomstige koning van Israël de Moabieten zou onderwerpen. Zijn profetie werd vervuld in de dagen van Saul (1 Sam. 14:47) en van David (2 Sam. 8:12).

Sprekend over de toekomstige verstrooiing van Israël onder de volken merkte Mozes op: “Wanneer u in benauwdheid zult zijn en al deze dingen u getroffen hebben *in later tijd*, dan zult u terugkeren naar de HEERE, uw God, en Zijn stem gehoorzamen” (Deut. 4:30). De laatste dagen waarover Mozes het bij die gelegenheid had, waren niet de dagen van een Israëlitisch wereldrijk, maar van Israëls verdrukking en ballingschap.

Ook aan het eind van zijn leven sprak Mozes over een tijd van ballingschap voor het volk Israël. Hij zei: “..ik weet, dat u na mijn dood zeker op verderfelijke wijze zult handelen, en van de weg die ik u geboden heb, zult afwijken. Dan zal dit kwaad u *in later tijd* overkomen, wanneer u doet wat slecht is in de ogen van de HERE om Hem door het werk van uw handen tot toorn te verwekken” (Deut. 31:29).

De profeet Jeremia heeft tegen zijn volksgenoten gezegd: “De brandende toorn van de HERE zal zich niet afwenden, tot Hij gedaan en tot Hij tot stand gebracht heeft de gedachten van Zijn hart. *In later tijd* zult u dat begrijpen” (Jer. 30:24, vgl. Jer. 23:20). In deze teksten worden de laatste dagen in verband gebracht met de toorn van de HERE. In de laatste dagen zal Israël inzicht krijgen in Gods plannen en bedoelingen, en begrijpen waarom het branden van Zijn “toorn” voor de totstandkoming van die plannen noodzakelijk was.

Jeremia gebruikte de uitdrukking “in het laatste van de dagen” ook in verband met de toekomst van bepaalde heidenvolken. “*In later tijd* echter, spreekt de HEERE, zal Ik een omkeer brengen in de gevangenschap van Moab” (Jer. 48:47). “Maar het zal *in later tijd* gebeuren dat Ik een omkeer zal brengen in de gevangenschap van Elam, spreekt de HEERE” (Jer. 49:39). Uit deze profetieën blijkt, dat de term “het laatste van de dagen” niet altijd op dezelfde periode betrekking heeft. Want in Num.24:14-19 wordt gezegd,

⁵ Voor “in later tijd” staat hier, en ook in alle volgende teksten die in dit artikel worden genoemd, letterlijk: “in het laatste van de dagen”.

dat Moab in de laatste dagen door Israël zal worden onderworpen. Maar in Jer. 48:47 wordt aangekondigd, dat Moab na een tijd van ballingschap in het laatste van de dagen zal worden hersteld.

Over Gog, de oppervorst van Mesech en Tubal, heeft de HERE gezegd: “U zult als een wolk optrekken tegen Mijn volk Israël om het land te bedekken. Het zal gebeuren *in later tijd*. Dan zal Ik u over Mijn land doen komen, zodat de heidenvolken Mij kennen, wanneer Ik door u, Gog, voor hun ogen geheiligd word” (Ezech. 38:16). In deze profetie van Ezechiël zijn “de laatste dagen” niet een vreedzame periode waarin de volken optrekken naar Jeruzalem om door God te worden onderwezen (Jes. 2:3-4), maar dagen waarin een vreemd volk met een machtig leger optrekt om Israël te gaan bestrijden.

Een hemelse boodschapper zei eens tegen de profeet Daniël: “Ik ben gekomen om u inzicht te laten krijgen in wat uw volk *in later tijd* zal overkomen” (Dan. 10:14). Daniël kreeg vervolgens gedetailleerde informatie over wat er met Israël zou gaan gebeuren: tijdens het Perzische wereldrijk (Dan. 11:2), tijdens de regering van Alexander de Grote, tijdens het bestuur van de vier generaals die na Alexanders dood het rijk onder zich zouden verdelen (Dan. 11:4) en tijdens de schermutselingen van de Seleuciden en de Ptolemaeën (Dan. 11:5 e.v.). Maar de hemelbode sprak ook over een nog latere tijd. Eens zou de “grote vorst” Michaël opstaan, de aartsengel die strijdt voor het volk Israël (Dan. 12:1, vgl. Dan. 10:21 en Openb. 12:7). Dan zou er een periode van grote benauwdheid aanbreken (Dan. 12:1, vgl. Matth. 24:21, Openb. 7:14) en velen die in het stof der aarde sliepen zouden opstaan om eeuwig leven te ontvangen (Dan. 12:2-3, vgl. Openb. 20:4-6). In Dan. 10:14 heeft de uitdrukking *be-acharith hajamim* blijkbaar een ruime betekenis. Het betekent: “in later tijd”, of: “in de verre toekomst”. Want in de hoofdstukken die volgen, worden er gebeurtenissen beschreven uit een tijdvak dat vele eeuwen zou duren.

De profeet Hosea heeft over de toekomst gezegd: “Want de Israëlieten moeten veel dagen zonder koning en zonder vorst blijven, zonder offer en zonder gewijde steen, zonder efod en afgodsbeelden. Daarna zullen de Israëlieten zich bekeren, en de HEERE, hun God, zoeken en David, hun koning. Zij zullen zich in diep ontzag tot de HEERE en Zijn goedheid wenden, *in later tijd*” (Hos. 3:4-5). Deze profetie knoopt aan bij de woorden van Mozes uit Deut. 4:30.

In Micha 4:1 e.v. vinden we een vrijwel woordelijke herhaling van Jesaja 2:2-4. Micha geeft echter een toelichting bij de voorzegging van Jesaja, dat de volken de oorlog niet meer zullen leren. Hij vermeldt wat men in de laatste dagen zal gaan doen: “Maar zij zullen zitten, ieder onder zijn wijnstok en onder zijn vijgenboom, niemand zal ze schrik aanjagen” (Micha 4:4). Micha vermeldt ook, hoe die periode van rust zal aanvangen:

“Op die dag, spreekt de HEERE, zal Ik verzamelen wie mank gaat, bijeenbrengen wie verdreven is en wie Ik kwaad aangedaan heb. Ik zal wie mank gaat, stellen tot een overblijfsel en wie verdreven was tot een machtig volk, en de HEERE zal over hen Koning zijn op de berg Sion, van nu aan tot in eeuwigheid” (Micha 4:6-7).

Om de berg van de HEERE te maken tot “de hoogste van de bergen” (Jes. 2:2, Micha 4:1) moeten de verstrooide Israëlieten blijkbaar eerst worden ingezameld en door de HEERE worden bijeengebracht in het land. Het kwaad van de verstrooiing dat de HEERE hun heeft aangedaan, moet eerst worden opgeheven. Wanneer Israël eenmaal is hersteld zal de berg van de HEERE “vast staan” en zullen de volken daarheen stromen.

Uit bovenstaand overzicht blijkt, dat de Hebreeuwse uitdrukking *be'acharit hajamim* (“het laatste van de dagen”) niet altijd op hetzelfde tijdvak betrekking heeft. Wanneer de uitdrukking in de Schrift voorkomt, moeten we ons afvragen: de laatste dagen van wat? Het kan gaan om de laatste dagen van Israëls verblijf in het beloofde land (Deut. 31:29), de laatste dagen van de ballingschap van Moab (Jer. 48:47) of van Elam (Jer. 49:39), de laatste dagen van de tegenwoordige “eeuw” (Dan. 10:14, vgl. Dan. 12:1 e.v.) en vermoedelijk ook om de laatste dagen van de tegenwoordige hemel en de huidige aarde (Jes. 2:2-4, Micha 4:1-8). Wanneer de uitdrukking in een bepaalde profetie voorkomt (zoals in Jes. 2:2) kan daaruit niet met zekerheid afgeleid worden op welk moment de betreffende profetie zal worden vervuld. Wat er in zo'n profetie wordt aangekondigd zal plaatsvinden “in later tijd”, “in de toekomst” of “in de verre toekomst”. Méér valt er uit het Hebreeuws niet af te leiden.

De profetie van Jesaja, dat in de “laatste dagen” de berg van het huis van de HEERE vast zal staan als de hoogste der bergen, en dat alle heidenvolken ernaartoe zullen stromen, is dus geen bewijs voor de stelling dat wij een gezegende messiaanse tijd mogen verwachten, *voorafgaand aan de wederkomst van Christus*.

* * * * *